

Muzikologija Iz starih hrvatskih pjesmarica

Ennio Stipčević, Zagreb

U ovom broju »Svete Cecilije« skupili smo i obradili za suvremenu izvedbu pet starih hrvatskih duhovnih pjesama. To su jednoglasni napjevi uz orguljsku pratnju (ili točnije, uz neizradeni »basso continuo«), a preuzeti su iz jedne tiskane i dviju rukopisnih pjesmarica. Zapisi potječu iz 17, 18. i 19. stoljeća, premda postajanje pojedinih napjeva valja smjestiti zasigurno i u starije vrijeme. Do sada, ti napjevi, kao i zbirke iz kojih su oni prebrani, bili su slabo ili nikako poznati široj kulturnoj i stručnoj javnosti. Stoga, kad ovom prilikom pružamo kratak i površan pogled u jedan glazbeni svijet danas nama tako slabo poznat i teško dokučiv, vrijedi pribilježiti barem nekoliko riječi općenitih napomena i komentara.

Prve dvije pjesme, u našem nevelikom izboru iz korpusa starih hrvatskih pjesmarica, preuzete su iz zbirke Atanazija Grgičevića Jurjevića *Pisni za najpoglavitiije, najsvetije i najveselije dni ...*, tiskane u Beču 1635. godine. To je prva poznata tiskana pjesmarica sa notama na hrvatskom jeziku. Jurjević se, nažalost, u domaćem znanstvu spominje samo usputno, premda su neke pjesme iz *Pisni* bile objavljene i u suvremenom muzikološkom ruhu.¹ Kako bilo, zbirka *Pisni* za svoje je vrijeme u mnogočemu bila znakovita: njezin autor (Jurjević je, čini se, bio autor i testova i napjeva) bio je jedan od mnogih koji se pred strahom od turske opasnosti preselio u sjeverne hrvatske krajeve. Štoviše, obrazovani Jurjević, pristalica isusovačkih stremljenja, dobar pisac i prevodilac nabozne literature, bio je savjetnik za balkanska pitanja u službi cara Ferdinanda II. U zbirci *Pisni*, tako, pored prihvaćanja talijanske prakse pjevanja duhovne glazbe uz orguljsku pratnju, Jurjević se priklanja i uz domaći, regionalni, pučki idiom.

Slijedeće dvije pjesme preuzete su iz rukopisnog kantuala, što ga je Filip Vlahović iz Kapušvara sastavio 1737. godine, a danas se čuva u Franjevačkom samostanu u Našicama.² Linija jednoglasnog pučkog pjevanja, uz skromnu instrumentalnu (najčešće samo orguljsku) pratnju, koju vidimo zacrtanu u zbirci A. Jurjevića, proteže se preko cijelog 18. sve do u početak 19. stoljeća, i to u raznim, inače politički odvojenim, krajevima Hrvatske. Tako je i Filip Vlahović početkom 18. stoljeća prepisao nekoliko kantuala, pjesmarica i molitvenika, a sve ih je lijepo sitnoslikarski ukrašio, crtajući živopisne inicijale i vinjete u duhu slavonske pučke umjetnosti onoga vremena. Glazbeni repertoar uglavnom je prepisivao, prepravljao i prilagođavao, i teško je danas dokučiti što je u njegovom radu originalno, a što plod preuzimanja i nasljeđivanja. Glazba, pribilježena u Kapušvarčevim rukopisima (najčešće je zapisana samo jednoglasna vokalna dionica, čak i bez pratnje orgulja), pripada prilično velikom korpusu onodobnog sjevernohrvatskog glazbenog fonda, što ga danas nazivamo

franjevački barok.³

Peta i posljednja pjesma pripada rukopisnoj zbirci *Cantilenae Chorales Pro Conventu Warasdiensis*, iz c. 1750. godine.⁴ I ta se zbirka sastoji od jednoglasnih napjeva uz »basso continuo«. Ovdje su također njihovi autori anonimni i nepoznati. Doduše, neke tekstove i melodije nalazimo i u drugim pjesmaricama onoga vremena. Tako na primjer, skladbu *Salve Deus* iz Kapušvarčeva kantuala, koja je uvrštena u naš izbor, u varaždinskoj pjesmarici nalazimo u prijevodu na kajkavski dijalekt.

O starim hrvatskim pjesmaricama, kao uostalom i o cjelokupnoj franjevačkoj glazbi u Hrvatskoj tijekom 17, 18. i početkom 19. stoljeća, danas još uvijek više naslućujemo nego što pouzdano znamo. Mnoge se zanimljivosti kriju u pjesmaricama, kantualima i molitvenicima onoga vremena, a posla za muzikologe, liturgičare, književne i kulturne povjesničare ima napretek. A ovaj kratki pogled u taj bogati, raznovrsni i vrlo dobro ušćuvani korpus tek je najava, (a možda i poticaj), za produbljenija i istančanija istraživanja.

I na koncu, premda nikako ne i na zadnjem mjestu, ugodna mi je dužnost zahvaliti na pomoći što su mi ju pružili prof. dr. Nikola Vončina, dr. Dragica Malić i dr. Olga Šojat, transkribirajući za ovu priliku tekstove iz starih hrvatskih pjesmarica.

BILJEŠKE:

- 1) Usp. Vladimir Bazala, *Pregled hrvatske znanstvene baštine*, Zagreb, MH, str. 56. Skladbe iz zbirke »Pisni« bile su do sada objavljivane nekoliko puta, no nikada u cijelosti, tako da još uvijek neke čekaju da budu obrađene u suvremenom muzikološkom svjetlu. Usp. transkripcije, Josip Mantuani, *Hrvatska crkvena pjesmarica iz god. 1635*, »Sveta Cecilija«, IX, 1915, br. 4, str. 73-79; br. 5, str. 98-102; br. 6, str. 121-128 (usp. također glazbeni dodatak za god. 1915, str. 16, te za god. 1916, str. 6); Lovro Zupanović, *Spomenici hrvatske glazbene prošlosti*, Zagreb, DSH, sv. 2, 1971, str. 31-36; Ennio Stipčević (ur.), *Glazbeni barok u Hrvatskoj (Musical Baroc in Croatia)*, Osor, OGV, sv. I, 1986, str. 29-34.
- 2) O Kapušvarcu usp. Ladislav Šaban — Zdravko Blažeković, *Izvjestaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu*, »Arti musices«, 11, 1980, 1, str. 83-85; Paškal Cvekan, »*Franjevci u Albinim Našicama*«, Našice, 1981, str. 163-170; Ladislav Šaban, *Glazba u slavonskim samostanima u Lanosovićevo vrijeme*, »*Zbornik radova o Marijanu Lanosoviću*«, Osijek, JAZU, 1985, str. 113-122.
- 3) Termin »franjevački barok« uveo je u hrvatsku muzikologiju Ladislav Šaban u studiji *Glazba u Franjevačkom samostanu u Varaždinu*, »*Varaždinski zbornik 1181-1981*«, Varaždin, JAZU, 1983, str. 324. Usp. također katalog »*XII. Osorske Glazbene Večeri*«, 1987 (tekstove napisao i slike odabrao E. Stipčević).
- 4) O toj pjesmarici nije do sada posebno pisano; usp. Ladislav Šaban, *Glazbene mogućnosti Varaždina u 18. i prvoj polovini 19. stoljeća*, »*Rad*« JAZU, knj. 377, Zagreb, 1978, str. 145-148.